

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани. СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, доц. Унив. у Београду.

БЕОГРАД. 1921.

КЊИГА II, СВ. 1—2.

Један општи поглед на Вуков рад.¹⁾

Посвећено стогодишњици почетка рада В. Караџића
год. 1814—1818.

Периоди у историји књижевности обележавају се појавом какве јаке личности или читаве групе радника који уносе нове идеје и дају нов правац књижевности.

Тај нови правац може доћи од утицаја какве туђе књижевности, или оригиналним радовима и идејама домаћих књижевника.

Ти датуми за обележавање периода у толико су тачни што обележавају почетак новог правца, али не и престанак старог. Стари правац живи и даље, али је све слабији и слабији, док се не угаси; нови јача све више док потпуно не завлада. Књижевност је као конач, који се преде без прекида, само се у предиво уноси од времена на време жица друге боје, која постепено све више осваја, док сасвим не да концу другу боју.

То се тиче како унутрашње садржине, тако и спољњег облика, језика и писма.

Прелаз од старе књижевности ка новој извршен је код нас током XVIII века. Стара књижевност, створена под утицајем византиске и која је била претежно богословског карактера, после пропасти српске државе слабеда је све више, и после последњег њеног представника патријарха Пајсија (1614—1647) спала је на танку жицу преписивања књига, и то поглавито за црквену службу.

Преласком Срба у Аустрију српски калуђери настављају свој преписивачки рад обредних књига, али доласком у ближи додир с Русима писци и преводиоци потпадају под утицај руске богословске књижевности, под којим у тој струци остају кроз цео XVIII и XIX век.

Поред богословске јављају се средином XVIII века и зачеци световне књижевности, чији је главни представник Доситије (од 1783 г.). Он је представник западноевропског хуманизма и рационализма. Он кида са

¹⁾ Завршна глава из повећег списка под називом „Живот и рад Вука Караџића“.

средњевековним традицијама и незнањем, и својим списима шири у српском народу нове, савремене идеје о друштву и о животу, које су тада владале на западу. Он проповеда на првом месту подизање просвете и ширење знања и наука у народу. Пишући за народ он усваја у својим списима и народни језик, и постаје учитељ и просветитељ народни. Он налази и следбеника, и могао би се навести читав низ књига које су разни писци саставили или превели или по његовој личној иницијативи, или по ономе што је он у својим списима препоручивао. Али његови следбеници нису га ни достигли, а камоли престигли, и зато је његов утицај био огроман не само на савремено друштво већ готово кроз читаву прву половину XIX века.

Али ни Доситије ни његови следбеници нису оригинални писци. Они су само преносиоци кроз књижевност западних идеја у српску средину. Њихови списи или су прости преводи, или су рађени по идејама туђих, западних писаца у циљу просвећивања народног, и као такви имају великог значаја за наш културни развитак.

1814 године јавља се Вук као први српски оригинални писац. Он се не угледа ни на кога, већ иде својим новим путем, ствара праву националну књижевност. Он пише о народу за народ, и шири у народу знање о њему самом.

1. — Он скупља народне умотворине: песме, приповетке, загонетке и пословице, и тако усмену народну књижевност уноси у писмену. „Нека родољубиви Мушицки лети за Пиндаром и Орацијем, нека се дружи и пореди с Рамлером, с Клоштокком, с Державином и с Дмитријевим; нека дубоко замишљени Соларић истражује и доказује каквим су језиком говорили земљаци и врсници Рема и Ромула; коме Србину српски језик не ваља, нека га поправља по своје укусу, и нови нека гради; „Не завидим, на част сваком своје;“ а ја ћу само готово да скупљам, што је народ српски већ измислио,“ вели он одмах првих година свога рада.

Као скупљач народних умотворина он долази на прво место међу свима радницима новог времена у свима словенским литературама (Кулаковски, 180). Он је осећао сву драж и лепоту народних песама, и од велике грађе коју је сам скупно или су му пријатељи послали умео је да одабере оно што је најлепше. Сви његови следбеници (а било их је доста) ни близу се с њим не могу поредити, и изгледа као да је све покупно што је ваљало, тако да за остале скупљаче није ништа

остало. Зато ће његове четири књиге песама остати као класични зборници народне поезије. — У приповеткама умео је подесити народни говор тако да нам се читајући их чини као да слушамо усмено казивање каквог простог човека или жене. То је као стенографски забележен говор каквог бистрог и речитог човека из народа. — Народне пословице и приче уз њих и загонетке забележио је до савршенства верно како их народ употребљава или препричава.

2. — Он описује материјални и духовни живот народни, његова веровања, празновице и обичаје како о празницима тако и о главним догађајима у животу, о слави, свадби, крштењу и погребу и то не само у своме крају него свуда где је путовао. И то је радио са великом вештином, што му је језик и стил тако јасан и прост, да се одмах добија јасна слика онога о чему говори.

Вуков је рад у оба ова правца у толико више значајан, што га је радио у доба преласка народног живота из патријархалног у модерно, у коме се народне умотворине губе и изумиру. Све народне умотворине Вук је скупио тако рећи у последњем моменту. Као што је сам четрдесетих година рекао да народне песме не би могао наново управо онако скупити да му ко у помоћ да и сто хиљада дуката, јер су многи певачи и певачице однели своје песме собом у гроб. (Гр. Сп. III, 123.) Велика је срећа по српску књижевност што се Вук управо у ово доба јавио, а његова је заслуга што га је радио не припадом и као узгред, већ што му је то био циљ његова живота, и ако су му савременици, и прости и учени, говорили да није ни кадар што паметно написати, већ само скупљати „слепачке песме“. До њега нико се систематски није бавио овим послом. Тадашњи књижевници гледали су само о чему се пише у других народа, и у колико су били кадри препочињали су од њих, и то пружали српској публици. Он је оснивач српске етнографије. Да њега није било све би то остало неурађено, или бар не би било овако урађено, јер док би се други књижевници тога сетили, многе би ствари биле заборављене и пропале. Ови његови радови остаће за вечита времена најбогатија ризница из које ће се црпсти проучавање осећаја и живота народног тога времена, и он је имао право кад је рекао да ти његови списи никад неће застарети, већ ће у будућности све већу цену имати.

3. — Вук се први почео бавити описивањем српског језика. У његово време биле су на српском четири граматике за туђе језике, а ниједна

за српски, већ се српски учило из словенске граматике Мразовићеве. Он је написао прву српску граматiku и саставио први српски речник и описивао је народне говоре (дијалекте) по многим српским крајевима. Он је оснивач науке о српском језику, коју је даље разрадио његов ученик Даничић и његови следбеници.

Његова граматика застарела је истина још за његова живота, јер је Даничић написао бољу. Али он је имао необично јако развијен језички осећај; за њега је језик био жив организам, и он је осећао његов дух и све танке његове разлике у изражају, и зато ће језичка грађа коју је скупио, његови описи говора и речник вечито остати поуздана грађа за испитивање језика. Копитар га је назвао „Граматичким генијем“.

4. — Вук је први оригинални писац савремене историје српске, и тек после њега наставили су други скупљање грађе за њу.

Данас се више не пише историја као што ју је Вук писао, али су његови историски списи од првокласне вредности. Он није писао историју по архивским документима већ по своје доживљају и из уста оних људи који су правили историју. Он истина сам признаје да је пишући историју имао намеру да рашири славу српског народа, коју је стекао јуначком борбом за ослобођење; али у томе никад ништа није преувеличавао, већ је строго остајао у границама истине, у колико је до ње могао доћи. Он никад не даје своје оцене о поступцима, нити кога хвали ни куди, већ просто излаже догађаје и поступке, остављајући читаоцу да свој суд сам донесе. Причање му је просто и јасно, често у дијалогском облику, тако да се ствара јасна слика о догађајима, и читајући човек се осећа да се креће међу живим људма, и да се на његове очи нижу догађаји један за другим. Слика би била још јаснија да су свуда стављени и тачни датуми да се има пред очима хронолошки ред догађаја.

Његове чланке о устанку на дахије Кулаковски овако карактерише: „Ако они с једне стране по своје облику и тону излагања личе на мемоаре, то с друге стране, као производ човека заиста даровита и знаоца својега народа и своје историје, они дају одличну карактеристику тога времена српске историје, када се из средине угњетеног и ропством измученог народа јављају људи, који силином карактера не уступају најзнаменитијим јунацима светске историје, људи, који су сазидали садашњу српску кнежевину при необично тешким околностима. Епски тон причања даје привлачност томе описивању рата против

дахија, а епизоде и карактеристика појединих лица дају грађе за про-суђивање целе те епохе. На тај начин мора се признати да једностраност и непотпуност приповедања накнађује се живошћу и природношћу излагања, што даје томе производу пера Караџићева особито значење, и можда боље осветљава ту епоху него белешке других савременика, као Мат. Ненадовића и др.“ (Вук Кар. 99.)

Пишући историју живих људи, а нарочито кнеза Милоша, од кога је много зависио, он ипак нигде не преувеличава догађаје. Све што би му се имало приговорити, то је, да није потпуно, да се имало још што шта рећи. Оно што је рекао, остаје као истина, и ако је било још истина које он јавно није могао рећи, да не нашкоди тек почетом стварању државе и њеном представнику. Али је зато у писму кнезу Милошу излио сву своју душу, и без икакве резерве изнео преда њ све рђаве стране његове управе, као што ретко кад пријатељ пријатељу истину у очи може рећи. На тај начин је слика Милошева владања потпуна, тако да се и изврсно дело Гавриловићево о владавини кнеза Милоша потпуно слаже с Вуковим описом.

У описима живота главних личности из устанка умео је у мало речи окарактерисати личност, и у појединим епизодама и анепдотама дати потпуну слику нарави и појмова људи тога времена. Међу њима је и прва по реду и најзнатнија биографија његова љубимца Хајдук-Вељка, тог у истину правог епског јунака из првог устанка.

5. — Све што је Вук својим списима пружио Јевропљанима било је за њих ново, и нов принос у ризницу општег знања и науке јевропске. У ово доба када се у Јевропи говорило (у колико се говорило) о Србима само као бунтовницима у Турској, Вук је изнео пред јевропски учени свет и историју српског устанка и приказао Србе с њихове културне стране. У томе свету он је више раширио име српско него све победе Карађорђево и сви успеси Милошеви у стварању нове државе.

Српске народне песме појавиле су се пред учени јевропски свет у јеку романтизма и дочекане су као новина дотле нечувена. „Од Омирових песама није се у читавој Јевропи десио никакав појав, који би нам могао јасно објаснити суштину и постанак епоса као оне (т. ј. народне песме). Сваки знатан догађај, чак до најновијих, видимо како се излива у песму, која живи у устима певачевим и даље се преноси, а нико не зна њеног стварача . . . Вук је њиховим објављивањем неумру славу стекао, и у исто време стекао је заслуга за изучавање словенских

језика. Ових песама ради сад ће се, држимо, учити словенски . . . јер се српске песме не даду превести, т. ј. и најсрећнији превод увек ће изостајати иза оригинала," писао је Грим када је изишао Талфин превод на немачки. (Kl. Schr. IV, 419—420.)

Славу српског народа коју је пронео по Јевропи народним песмама Вук је раширио и Ранкеовом Историјом српске револуције. „На тај начин — пише Кулаковски — историски списи Вука Караџића могу се сматрати као почетак знања у Јевропи самог српског народа, јер до њега врло мало има списа у којима би се говорило о Србији и о српском народу . . . и име српског народа, тако недавно потпуно непознатог, заборављеног током столећа, придобило је у Јевропи симпатије ка новоствореној кнежевини. И у томе погледу он је можда учинио више него икоји други српски писац пре и после њега.“ (Вук Кар. 110.)

Никад се у Јевропи до овог светског рата није похвалније говорило о Србима као двадесетих и тридесетих година прошлог века, и Вук је с правом рекао да „све што се у Јевропи о Србима зна, то је од Вука или чрез Вука“. Исто тако и Копитар је с правом жалио што Ранке није нашао грчког Вука, те би имали исто тако добро описан грчки устанак као што имамо српски.

Док су други књижевници пре и за време Вука преносили и ширили међу Србе идеје из Јевропе, дотле је Вук уносио у Јевропу знање о Србима. Због тога је он у Јевропи био више цењен од свих других српских књижевника, јер кога је Јевропљанина могао интересовати Доситијев Живот и прикљученија, или Оде Мушицког, или Хаџићеви преводи латинских песника, па и Милутиновићева Србијанка?

То је разлика Вукова рада од рада његових претходника по унутрашњој страни, по садржини. — Још је већа разлика обликом, т. ј. језиком и писмом.

6. — Вук је унео и одомаћио у књижевности народни језик и удесно према њему тако савршену азбуку, да је најбоља међу свима азбукама свих модерних језика.

Кад ми данас о томе говоримо, прелазимо као преко једног обичног факта, не дајући себи довољно рачуна шта то значи, и колика је то огромна добит за наш културни развитак. Писати данас народним

говором и Вуковим правописом за нас је тако обична ствар, да ми и не помишљамо, колико је борбе и напора требало да се савладају предрасуде и настрана мишљења целог (бузвално целог) ондашњег књижевног света, па и огромног броја читалачке публике.

Остављајући на страну онај мали број књижевника који су писали и тражили да се пише црквенословенским језиком, и да он буде наш књижевни језик, већ и они који су били присталице Доситијеве, и то не само књижевници, већ и сваки мало писменији човек, пишући обично писмо, сматрао је да треба да га напише књижевнички, а не онако просто као што говори. У школама се није учила српска писменост по српској, већ црквенословенска по црквенословенској граматици, и сваки који је кроз школу прошао трудно се да покаже своју ученост, да се одликује од нешколованог човека, кварећи српски језик црквенословенским. И сви ти књижевници, пишући тим „облагорођеним“ језиком, били су убеђени да пишу српски, да пишу за народ. Сви су они мислили да не треба и да се не може писати просто као што народ говори, већ треба писати „књижевно“, „облагорођено“, „поправљено“ српски.

Устати против таквог схватања књижевног језика, објавити рат свима пређашњим и савременим књижевницима, и рећи им у очи да њихов рад не ваља, и да они не знају оно што мисле да знају, и још им казати да ни њихов начин писања не ваља, и да треба поправити досадашњу азбуку — то је ретка смелост која се нарочито мора истаћи. Смелост је у толико већа, што су на једној страни били учени људи, знаоци разних језика, доктори разних наука, признати књижевници и цело јавно мишљење; на другој страни био је он сам, човек који сем основне није свршио ниједну другу школу, и који сем нешто немачког и руског није знао ниједан страни језик. То је и могао урадити такав човек који је био слободан од сваких предрасуда и традиција, и који је јасно схватио просте истине које је од Копитара научио. То је могао урадити само један даровити Србијанац, чедо револуције, која руши стари поредак и ствара здрав нови.

Врло је добро рекао Нил Попов да „борба око рефорама Вукових није био само теориски спор у области филологије; то је била борба између два историска предања, између животних навика и умних схватања два поводења, или тачније двеју епоха у српској историји раздељених једна од друге политичким догађајима — постепеним ослобо-

ђењем српске кнежевине испод турске владе и народним покретима како у самој Угарској, тако и међу српским живљем у њој.“ (Ж. М. Н. Пр. 1882, 4, 217.) Јер и ако се за Хаџића и неке из његова кола може рећи да су борбу водили из сујете и личне мржње, за многе од њих, почињући од „сиромаха“ Видаковића па до Саве Текедије, то се не може рећи. Код њих је збиља био сасвим други менталитет скопчан са потпуним одсуством сваког правог појма о језику и о писму.

Та необична смелост праћена је неиспрпном енергијом и издржљивошћу у борби и великом плодношћу позитивног рада.

Још Орфелин је 50 година пре Вука рекао да треба писати народним говором, али се на то нико није ни осврнуо, јер је и он сам писао више црквенословенски него славеносрпски. Петнаест година доцније поновио је то Доситије, али је и на пракцици увео српски језик у колико је знао. Сви су повикали: врло добро, хоћемо! Мрштили су се само калуђери, али не због језика већ због садржине његових списа. Он је увео неке измене и у азбуци. Па шта је било? Ти исти књижевници који су уза њ пристајали, писали су у време Вуково много горе него Доситије, а поправку правописа просто су одбацили и писали горим него он. То је било зато што он није био филолог, што није проучавао српски језик и утврђивао његова правила. Њему је језик био споредна ствар, само средство да би прости људи разумели његове списе. И заиста је писао боље и чистије српски него остали, али је ипак у његову језику било пуно словенизама и у речима и у облицима, које он сам није осећао да нису српски.

Мрваљ је истина хтео да састави рационалну азбуку, и предложио је реформу нешто мало мању од Вукове. Али на то није нико обратио пажњу, сем што је Сратимировић израдио да се тим правописом ништа не сме штампати у Будимској штампарији. После неколико година и сам се Мрваљ одрекао свога посла.

И Вук да је само рекао да треба писати народним језиком и његовом азбуком, или би се нашао или не нашао какав Кенгелац да му што одговори, и на томе би се све и свршило. Ствари би текле својим током као и од Доситија до њега. Али он није тако радио. Он је узео силно нападати све књижевнике који су кварили српски језик, очигледно им доказујући да тако како они пишу нико не говори, да је у њихову језику нешто српски, нешто словенски, а нешто ни српски ни словенски, већ онако направљено по укусу пишчеву.

С друге стране поред овог негативног рада развио је и велики позитиван, описујући српски језик у својој граматици и у речнику, и износећи угледе чистог народног језика у народним умотворинама и у својим списима.

У оба правца није престао радити целога живота. И управо његови списи су извојевали победу народном језику више него критике и теориска разлагања, јер су они били илустрација, практичка примена теорије, и сви су се књижевници, хтели не хтели, морали на њих угледати. И Вук је имао право кад је писао Срезњевском да су се сви књижевници и највећи његови непријатељи помогли и једнако се помажу његовим делима; а што се нису онако помогли као Даничић и Бранко, то је зато што своје старо знање о језику крпе његовим мислима, док су ови све старо знање забили и по његову начину почели језик наново учити.

Док је овако био жуитар и енергичан у борби за чистоту народног језика, дотле своју азбуку и правопис није ником наметао. Он није никог нападао што пише другим правописом а не његовим, већ је само бранио свој правопис, доказујући да је добар, да је бољи од других. Он је само нападао на неједнакости у писању. Не само код разних писаца, него и код једног истог писца у истом спису, па често и на истој страни налазиле су се недоследности у правопису. Све што је од књижевника тражио, то је да буду доследни, да пишу свуда једнако, и онако како им се чини да је најбоље. Он се само љутио и борио се против државне забране његова правописа, доказујући да то није државни посао, већ посао самих књижевника, и да су такве забране само од штете по развитак књижевности. Тражио је у томе пуну слободу за све, верујући да ће победити онај који буде најбољи.

И да није било Вука, или да је победила струја, која је захтевала да се пише славеносрпски да се не удаљавамо од Руса, тај би се вештачки књижевни језик морао удаљити од руског, што су и Руси током XIX века све више чистили свој од словенизама. Наши књижевници, ако би хтели одржавати везу с њима, морали би ићи за њима и од славеносрпског језика градити рускосрпски. Ако то не би хтели чинити, остали би опет усамљени са славеносрпским језиком, који се давас не би више ослањао на руски већ само на језик богослужбених црквених књига. И у том случају ништа им друго не би остало већ да се врате народном говору, као што су то и Руси учинили. Али ко-

лико ли би времена у томе изгубили; колико ли би се индивидуалних књижевних језика за то време појавило, колико ли би разних лутања и заблуда било?! Несумњиво је да то питање ни до данас не би било коначно решено, да Вук та лутања није пресекао, и за времена књижевни језик на прави пут упутио.

Али док би и без Вука можда до данас како тако изишли на прави пут у језику, дотле би, да није њега било, несумњиво остали назадни у правопису. Да он није тако рано, готово у почетку стварања књижевности, изишао с овако савршеним правописом, да то питање није везао с народним језиком, и да сам није тако много и популарних списа њиме написао — несумњиво је да би ми и данас писали, ако не њ и њ и др., а оно сигурно с, ђ, я, ю и њ. — Ми смо видели да су идеје Вукове о народном језику много пре овладале у књижевности него његов правопис. Ништа није конзервативније од правописа кад се већ једном утврди у књижевности. Др. Стејић н. пр. писао је 1836 године да је Вуков правопис несумњиво бољи, али се не може примити што „је мало доцкан дошао, и ми с њим не би толико добили, колико би изгубили,“ јер би „тим учинили да нам се ова досадашња наша књижевност заборави.“ Па то понавља и 1849 године, и као нове разлоге додаје: а) што ни Шафарик не сматра да је то тако важна ствар; б) што се стари правопис много не разликује од црквено-словенског у нашим светим књигама, те ћемо их лакше читати; и в) што наш грађански и државни живот иште да га задржимо, „јер сва наша акта која овамо спадају и сви наши толики досадашњи закони овом су ортографијом написани и сваки се дан њоме пишу.“ (Гл. Др С. Сл. IV, 41—42.) — То је узрок што се правописни недостаци и код других несавршених азбука не мењају. Да не идемо даље, већ да погледамо само Русе. Требала је да дође бољшевичка револуција, па да се из руског правописа избаци њ и ђ који му баш ништа нису потребни. Па и то још није потпуно свршена ствар, и можда ће се после бољшевика онет вратити, јер Руси у емиграцији и даље пишу и њ и ђ.

Одушевљење које је педесетих година захватило омладину за Вуков рад и народну поезију, и промена династије у Србији учинили су да је освојио и Вуков правопис.

7. — Вук је творац данашњег књижевног језика српског. Али он до тога није дошао одједанпут, већ је то плод дугог и трајног проучавања народних говора по свима крајевима куда је путовао или с људима у додир долазио:

Кад му је први пут пукао пред очима шта се ради у књижевности од српског језика, он се прихватио у писању говора свога родног места, и први његови списи огледало су херцеговачког говора како су га тада говорили херцеговачки досељеници у Тршићу. Да њега усвоји, одредило га је прво то, што га је као свој матерњи најбоље знао, и био сигуран да ће пишући њиме писати управо онако као што народ говори; и друго, што је тај говор имао мање одступања у граматици (био „правилнији“) од осталих говора, које је дотле био чуо. Он је допуштао и управо тражио је да сваки књижевник пише говором свога краја, али управо онако као што народ говори, без икаква мешања и поправљања, па ће се временом одабрати шта је за књижевни језик, а шта није. Али и у томе је тражио да се употребљавају граматички облици његова говора, оглашујући друге као погрешне.

То одабирање Вук је сам вршио у своје говору поступно, како је напредовао у познавању говора разних покрајина. Тако је одабирајући што је боље, усавршавао свој књижевни језик, док није постао онакав каквим је писао од четрдесетих година. Тај језик, којим у целини узевши не говори маса народна ни у једној покрајини, опет је чист народни језик, јер у њему нема ничега, чега не би било у народном говору неког краја. То је онај „облагорођени“ књижевни језик српски, различан од говора „простоте“, који су Вукови претходници и савременици хтели створити мешавином са црквенословенским, док га је Вук „облагородио“ њим самим.

У почетку је био врло строг пуританац, и није допуштао да се у књижевности употреби ниједна реч које нема у народном говору. То је у почетку борбе и морало тако бити. Требало је прво извојевати победу начелу да се пишући српски не смеју употребљавати ни словенске речи ни словенски облици. Тек кад је то постигао и сам је, н. пр. у преводу Новог Завета, почео употребљавати словенске речи за појмове за које није било израза у српском језику, или је словенске речи посрбљавао или сам нове ковао. Да је ово у почетку борбе допуштао или и сам чинио, борба би му била безуспешна, јер би му сви рекли да ни они ништа друго не чине до оно што и он. Да је његов превод изишао из штампе кад је био готов (1820 г.), јамачно би му то отежало борбу за чишћење српског језика од словенизама, али овако, 1847 године, битка је била у главном већ добивена, и то је могао урадити. Па ипак је др. Стејић приказујући овај превод

(у Гл. Др. С. Сл. IV. 1) само се на овом и задржао, доказујући да је садашњи (т. ј. ондашњи) књижевни језик плод рада свих књижевника, почињући од Доситија па унапредак; да су сви они из нужде употребљавали словенске речи или их посрбљавали или нове ковали (разуме се ко с већим ко с мањим успехом), као што и сам Вук сад чини, и да према томе нису заслужили овакве прекоре какве им је он упућивао: да „кваре“ језик. Али је Стејић смео с ума да је идеологија о књижевном језику коју је овде развио, Вукова идеологија, и да тако нису мислили српски књижевници кад је Вук осуо на њих ватру, и позвао их да прво науче српски па онда да пишу. И сам он има Вуку да захвали што га је послушао, и дао се на изучавање језика, те му је сад постао овакав, а не као у оди Текелији (1824) или у преводу Макровиотице (1826 г.). На отворена врата лако је свакоме ући.

8. — Вук је творац чисте српске прозе и стила. Он је први почео писати онако као што говори бистар и речит сељак који језик осећа и према томе не може ништа рећи што би било мутно и нејасно, што не би одговарало току мисли које се у његовој глави рађају, или начином који би био противан духу језика.

Тадашњи књижевници који су свршили више школе навикали су се и мислити немачки и латински, и пишући српски излагали су своје мисли начином који одговара духу немачког и латинског језика. И они су сматрали да тако треба, да је то „отмено“, „књижевно“, и није им ни на ум падало да се осврну на дух свога језика. Свака књига не само двадесетих и тридесетих већ и четрдесетих и педесетих година прошлога века кипти таким погрешкама. Сетимо се само језика наших закона и канцелариског стила који су четрдесетих година аустриски Срби увели у нашу администрацију, и који чак ни седамдесетих није могао бити потпуно истиснут. Ми се данас чудимо како су тако могли писати и бољи књижевници, како данас не пишу ни најгори, сем можда какав невешт преводилац, који се и сувише поведе за оригиналом.

Од Вука су српски књижевници научили кзко треба не само правилно граматички писати, већ како треба и мислити српски.

За ово шесет година од последње књиге Вукове наш се књижевни језик у сваком погледу силно развио. Постао је гипки у фрази, прецизнији у изразима, ботатији у речнику. Али се то све природно развило из оне основе коју је он положио. И ако данас нема ниједног писца који би писао као он, његов стил је и сад узор простоте и јас-

ности. Зато нам је он тако пријатан и близак као да је савремен. Читајући Вукове списе ми осећамо као да се возимо по равном путу, истина не тако брзо, али са пријатним љуљушкањем, док са натегом читамо и добре ствари његових савременика, и изгледа нам као да смо на испроваљиваном друму пуном јаруга и са сталним труцкањем као на таљигама. Вук је томе путу обележно трасу и ми га само даље изграђујемо.

*

Поједини правци у књижевности долазе и пролазе, а с њима и личности које их стварају; али основи њезини, језик и писмо, остају. Вуков је рад у томе погледу бесмртан. Све промене у језику и правопису, које су се десиле и које ће се у будућности десити, природно ће се развијати из оне основе коју је он положио и утврдио. Никаких нових оштрих прелома неће бити. Зато је и Вук бесмртан, и његови ученици нису претерали назвавши га одем новије српске књижевности.

Љуб. Стојановић.